

Selime Büyükgöze

Kadınların kazanımı (mı?)

*Belirlenen ülkelerde
sağ popülizm ve aşırı
sağın kadın yüzü.*

10

*Toplumsal Cinsiyet Rejimlerinin Dönüşümü:
AKP, Sağ Popülizm ve
Kadınların Siyasal Katılımı*

Friedrich
Ebert
Stiftung

Künye

Yayımlayan

Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.
Godesberger Allee 149
53175 Bonn
info@fes.de

Yayımlayan Birim

Abteilung Politische Bildung und Dialog
[Siyasal Eğitim ve Diyalog Bölümü]
www.fes.de/pbd

İçerik Sorumluluğu ve Editörlük

Yayım sorumlusu: Dr. Stefanie Elies
Yazar: Selime Büyükgöze
Çeviri: Selime Büyükgöze
Editör: İlke Gökdemir

İletişim kişisi

Dr. Stefanie Elies
Stefanie.Elies@fes.de

Mizanpaj/Kapak Tasarımı

Rohtext, Bonn

Bu yayında ifade edilen görüşler yazara aittir ve zorunlu olarak Friedrich-Ebert-Stiftung'un (FES) görüşlerini yansıtmayabilir. Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) tarafından yayımlanan materyallerin ticari amaçlarla kullanımı, FES'in yazılı izni olmaksızın yasaktır. FES yayınları seçim kampanyaları kapsamında kullanılamaz.

Nisan 2026

© Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.

Friedrich-Ebert-Stiftung'un diğer yayınlarını burada bulabilirsiniz:

➤ www.fes.de/publikationen

Selime Büyükgöze

Kadınların kazanımı (mı?)

*Belirlenen ülkelerde
sağ popülizm ve
aşıırı sağın kadın yüzü.*

10

*Toplumsal Cinsiyet Rejimlerinin Dönüşümü:
AKP, Sağ Popülizm ve
Kadınların Siyasal Katılımı*

İçindekiler

Giriş	3
AKP'nin Seçim Programı ve Toplumsal Cinsiyetin Aile Değerleri Etrafında Yeniden Kurgulanması	5
Türkiye'de Kadınlar ve Sağ Popülist Partiler	9
2023 Seçimlerinde Muhalefetin Sınırlı Toplumsal Cinsiyet Siyaseti	11
Feminist ve diğer sosyal hareketlerin tepkisi: İstanbul Sözleşmesi örneği ...	13
Sonuç	14
Yazar	16

Dünya Ekonomik Forumu 2025 Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu verilerine göre 146 ülke içerisinde 135. sırada yer alan Türkiye'nin bu konumu, ülkedeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin vehametini açıkça ortaya koyuyor¹. Türkiye 1985'te Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) onaylamış olsa da, kadınların istihdamı, siyasete katılımı, adalete erişim gibi alanlarda karşılaştıkları yapısal engelleri ortadan kaldırmakta ve kadına yönelik şiddeti önlemekte başarısız. Üstelik kadına yönelik şiddet, Türkiye'de en ağır seyreden sorunlardan biri olmaya devam ediyor. Türkiye, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) 1985 yılında onaylamış olmasına rağmen kadınların istihdamı, siyasete katılımı ve adalete erişimi önündeki sistematik engelleri aşmakta ve özellikle Türkiye'de yakıcı bir sorun olmaya devam eden kadına yönelik şiddeti önlemekte yetersiz kalmaktadır.

2002 yılından bu yana iktidarda olan AKP elbette bu eşitsizlikleri sıfırdan yaratmadı, hatta tartışmalı olmakla birlikte kimilerine göre, AB uyum sürecinin de etkisiyle ilk yıllarında, kadına yönelik şiddetle mücadele sözleşmesinin kabul edilmesi gibi toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen bazı adımlar dahi attı. Örneğin kadınlara yönelik şiddetle mücadeleyi hedefleyen sözleşmenin İstanbul'da imzaya açılması için Avrupa

Konseyi'nde lobi faaliyeti yürütülmüş, ardından "İstanbul Sözleşmesi" adını alan sözleşmenin ilk imzacısı ve ilk onaylayan ülke Türkiye olmuştur. Ancak AKP iktidara geldiği tarihten bu yana, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretiminde, normalleştirilmesinde ve kurumsallaştırılmasında belirleyici bir rol oynadı. AB üyelik sürecinde daha reformist ve demokratik bir yaklaşım benimsediği izlenimi yaratırken zamanla aileyi toplumun merkezine yerleştiren, kadınların aile içindeki rolünü sürekli vurgulayan ve anneliği kutsayan dini-muhafazakar bir toplumsal cinsiyet rejimine² yöneldi. Böylece geleneksel cinsiyet rollerinin sabitlenmesini hedefleyen bir ideolojik çerçeveyi kurdu.

AKP'nin toplumsal cinsiyet rejimi neoliberal, İslamcı ve milliyetçi politika ve söylemlerin bir bileşimi³. Örneğin sürekli vurgulanan "güçlü aile" söylemi, hem ahlaki bir duruş hem de bakım yükünü kadınların üzerine yıkan bir yönetim stratejisi olma işlevi görüyor⁴. Bu politikalar çoğunlukla kadınları ve çocukları koruma iddiasıyla sunulurken gerçekte kadınların özerkliğini sınırlandırıyor, devlet politikalarında kadınları aileye sıkıştırıyor ve geleneksel cinsiyet rollerini daha da pekiştiriyor⁵. Bu cinsiyet politikalarına yönelik her eleştiri ve itiraz ise çoğunlukla "aşırılık", "sapkınlık" ya da "Batı dayatması" olarak etiketleniyor⁶.

1 The Global Gender Gap Report 2025: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2025/digest/>

2 Ayşe Güneş-Ayata and Gökten Doğançün, "Gender politics of the AKP: Restoration of a religio-conservative gender climate," *Journal of Balkan and Near Eastern Studies* 19, no. 6 (2017): 616.

3 Simten Coşar and Metin Yeğenoğlu, "New Grounds for Patriarchy in Turkey? Gender Policy in the Age of AKP," *South European Society and Politics* 16, no. 4 (2011): 555-573.

4 Berna Yazıcı, "The return to the family: Welfare, state, and politics of the family in Turkey," *Anthropological Quarterly* 85, no. 1 (2012): 103-140

5 Bunun bir örneği olarak 2011 yılından Kadından ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığının kapatılıp yerine Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kurulması verilebilir.

6 Hande Eslen-Ziya, "Right-Wing Populism in New Turkey: Leading to All New Grounds for Troll Science in Gender Theory," *HTS Teologiese Stu-*

İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı bu anlamda kritik bir kırılma noktasını oluşturdu. AKP'nin cinsiyet eşitliği karşıtı politikaları elbette bu kararla başlamadı; hatta çekilme kararının, giderek güçlenen toplumsal cinsiyet karşıtı ve muhafazakar eğilimlerin bir sonucu olduğunu söylemek mümkün⁷. Türkiye'de İstanbul Sözleşmesi etrafında kurulan söylem ve yürütülen politik tartışmalar, dünyadaki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketle nasıl ilişkilendiğini anlamak açısından son derece önemli. Dünyadaki diğer toplumsal cinsiyet karşıtı hareketlerin söylemlerinde olduğu gibi, AKP de neoliberalizme yönelik öfkeyi kullanarak destek topluyor. Toplumsal cinsiyet karşıtı hareket neoliberal politikaların yarattığı tahribata karşı bir tepkisel-lik imkanı olarak sunulurken, aileci politikalar bir "kurtuluş" söylemiyle öne çıkarılıyor. Böylece toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan yaklaşımlarla "aileyi savunan" çizgi arasında sahte bir ikilik üretmek mümkün oluyor.

Bu makale, Türkiye'de toplumsal cinsiyet karşıtı ve sağ popülist politikaların nasıl şekillendiğini AKP'nin toplumsal cinsiyet politikalarına odaklanarak ele alıyor. Erdoğan liderliğindeki AKP'nin yirmi yılı aşkın süredir iktidarda olması, Türkiye'nin siyasi yapısının her düzeyini derinden etkiledi. Konunun genişliği göz önüne alınarak bu tartışma, 2023 genel seçimleri eksenini ile sınırlı olarak siyasi partilerin seçim beyannameleri, seçmen eğilimleri, toplumsal cinsiyet konusundaki kamusal tartışmalar, muhalefet partilerinin etkisi ve feminist hareketin müdahalelerini analiz ediyor.

---

dies 76, no. 3 (2020).

⁷ Didem Unal, "Securitization of gender as a modus operandi of populism: Anti-gender discourses on the Istanbul Convention in the context of AKP's illiberal transformation," *Southeast European and Black Sea Studies* (2023).

AKP'nin Seçim Programı ve Toplumsal Cinsiyetin Aile Değerleri Etrafında Yeniden Kurgulanması

AKP'nin 2023 seçim beyannamesi⁸, partinin yıllardır sürdürdüğü toplumsal cinsiyet politikalarının devamı niteliğinde yani kadın meselesini büyük ölçüde aile merkezli ve muhafazakar bir söylem içinde ele alıyor. Beyanname, "Toplumun yarısını oluşturan kadınların potansiyelini harekete geçirmeden ne kalkınma ne de demokrasi alanında istediğimiz mesafeyi kaydedebiliriz" cümlesiyle başlayarak ilk bakışta kadınları merkezde konumlandırıyor gibi görünse de bu ifadenin hemen ardından aile ve ulusal değerler etrafında bu söylem yeniden çerçevesleniyor. Çoğunlukla anne olarak anılan kadınlar "Milletimizin temel değerlerinin taşıyıcısı olan ailede merkezi role sahip" olarak tanımlanıyor. Kadın ve aile neredeyse birbirinin yerine kullanılan iki kavrama dönüşüyor. Bu yaklaşım, AKP'nin kadınların bireysel hak ve özerkliklerinden ziyade aile içindeki "araçsal rollerini" öne çıkaran stratejisinin sürekliliğinin net bir göstergesi.

AKP'nin kadın ve toplumsal cinsiyet yaklaşımı, "fıtrat" kavramına yani kadın ve erkeklerin eşit değil, tamamlayıcı olduğu varsayımına dayanıyor. Bu anlayışta cinsiyet rolleri doğal ve Allah vergisi kabul ediliyor. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ile erkeğin farkını silmeye çalışan, doğal düzene aykırı bir proje olarak resmediliyor. Bir diğer yandan AKP'nin toplumsal cinsiyet politikası yalnızca dini ya da kültürel referanslara değil aynı zamanda kapitalizme dayanıyor. Erdoğan'ın yıllarca her fırsatta "kaç çocuğun var?" sorusunu sorması ve en az üç çocuk söylemini dayatması bunun bir göstergesi. Kadınların esnek ve düşük güvenceli istihdam

modellerine yönlendirilmesi de bu neoliberal pro-natalist yaklaşımın tamamlayıcı bir parçası⁹.

Beyannameye AKP döneminde hayata geçirilen yasalar ve kurumlar, 6284 sayılı Kanun, kadın sığınakları, şiddetle mücadele destek mekanizmaları gibi, uzun bir liste halinde sıralanıyor. Ancak AKP'nin kadına yönelik şiddeti kavrayışı, bunu toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sonucu olarak görmekten uzak. Şiddeti, aile birliğini bozan bir "düzensizlik", "onarılması gereken bir sorun" olarak ele alıyor. Bu nedenle tüm yasal ve kurumsal düzenlemeler "güçlü aile" söylemi içine yerleştiriliyor. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi aileleri korumak için hedefleniyor.

AKP'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi ve politika belgelerinden "toplumsal cinsiyet eşitliği" ibaresini çıkarması (örneğin 2021-2025 Kadına Yönelik Şiddet Ulusal Eylem Planı) partinin önceki "görece liberal" söylemlerinden açık bir geriye gidiş. Bu değişiklik yalnızca retorik bir kayma değil, toplumsal cinsiyet rollerine muhafazakar bir perspektiften yaklaşan ve aileci politikaları merkeze alan kurumsal bir dönüşümü de yansıtıyor.

AKP'nin öne çıkardığı ikinci tema, iktidarları döneminde kadınların eğitim ve siyasal temilde kaydettiği "ilerleme" iddiası. Kadın milletvekili sayısının 2002'de 24'ten (yüzde 4,4) 2018'de 104'e (yüzde 17,45) yükseldiğini vurguluyor. KEFEK'in kurulmuş olması bir başarı göstergesi olarak sunuluyor. Kadın belediye başkanı oranının 2009'da yüzde 0,9'dan 2019'da yüzde 3'e çıktığını, belediye meclislerindeki kadın oranının da yüzde 4,5'ten yüzde 11,1'e yükseldiğini belirtiyor.

⁸ AKP 2023 seçim beyannamesi: <https://akparti.org.tr/media/clni5h4t/turkiyeyuzyillici-indogruadimlar2023secimbeyannamesi.pdf>

⁹ See: Acar, F., & Altunok, G. (2013). The 'politics of intimate' at the intersection of neo-liberalism and neo-conservatism in contemporary Turkey. *Women's Studies International Forum*, 41, 14-23. Dedeoğlu, S. (2020). Gendering the Welfare State: Turkish Neoliberalism and the Politics of Female Employment. *Cambridge Journal of Economics*, 44(5), 1061-1078.

Bu rakamlar elbette niceliksel bir artışı gösteriyor fakat dünya ortalamalarının çok altında ve çoğu zaman gerçek dönüşümden ziyade göstermelik kalıyor. AKP kadrolarındaki kadınların partinin muhafazakar ideolojisine tam uyum göstermeleri bekleniyor, patriyarkal yapıya karşı çıkmaları ya da yeni politikalar geliştirmeleri neredeyse mümkün değil. Bu sınırlı ve kısıtlı siyasal katılım biçimi, AKP'nin genel ahlaki ve toplumsal düzen anlayışıyla uyumlu: Kadınlar ancak belirlenen kadınlık normlarına uyduklarında görünür olabiliyor.

AKP'de kadın temsili rakamsal olarak artsa da bu kadınların siyasete ne kadar dahil olduğu, karar alma süreçlerindeki konumları ve hareket alanları partinin ideolojik sınırlarına tabi. Kadınların siyasete katılımındaki bu artış feminist bir dönüşüme işaret etmiyor. Aksine, kamusal alanda ancak "makbul kadınlık" sınırları içinde var olabilecekleri bir stratejinin parçası. Bu yaklaşım, Avrupa'daki sağ popülist siyasette görülen örüntüyle de örtüşüyor¹⁰: Kadınların görünürlüğü yalnızca aile odaklı değerleri güçlendirdikleri ölçüde teşvik ediliyor. Bu açıdan AKP'nin stratejisi, kadınların katılımını araçsallaştırarak otoriter ve dışlayıcı politikalarını meşrulaştırmaya çalışan Avrupa sağının cinsiyet politikalarıyla paralellik taşıyor.

AKP'nin KEFEK'in kurulması ya da yerel yönetimlerde kadın sayısının artması gibi kurumsal mekanizmalara yaptığı vurgu, gerçek bir ilerleme izlenimi yaratsa da aslında toplumsal cinsiyet eşitliğinde somut bir dönüşüme karşılık gelmiyor. Gerçekte bu mekanizmalar, partinin muhafazakar toplumsal cinsiyet hiyerarşisini sorgulayacak yetkiden, bağımsızlıktan ya da siyasi iradeden çoğu zaman yoksun. Hem yerel hem merkezi atamalarda güçlü bir kayırmacılık ağı işliyor ve bu ağda kadınların güçlenmesi ve siyasal katılımlarından ziyade partiye sadakat önemli. Dolayısıyla bu adımlar patriyarkal yapıları kırmak yerine, kadınları parti-devletin ideolojik hedeflerini destekleyen konumlarda tutan bir toplumsal cinsiyet rejimini pekiştiriyor.

Bu nedenle, AKP'nin toplumsal cinsiyet

politikasını küresel ölçekte yükselen anti-feminist popülizmden bağımsız düşünmek mümkün değil. Bu siyaset tarzında toplumsal cinsiyet yoğun bir siyasi çatışma alanına dönüşüyor; sağ aktörler feminist hareketi, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve LGBTI+ haklarını aileyi, toplumsal düzeni ve ulusal kimliği tehdit eden unsurlar olarak resmediyor. AKP'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi ve ısrarla aile merkezli kalkınma söylemini öne çıkarması, bu otoriter-popülist çerçeveye giderek daha fazla hizalandığını gösteriyor.

AKP'nin toplumsal cinsiyet söylemi, milliyetçi, dini ve ahlaki anlatıları bilinçli bir biçimde harmanlayarak kadın haklarını heteronormatif ve patriyarkal bir düzenin içinde yeniden çerçeveliyor. 2010 sonrasında parti söyleminde yaygınlaşan "toplumsal cinsiyet adaleti" kavramı bu yaklaşımın ana araçlarından biri. Eşitlik kavramının "kültürel olarak uygun olmayan bir Batı ithali" gibi sunulmasına karşılık "adalet" söylemi, görünürde adil ve dengeli bir yaklaşım izlenimi yaratırken gerçekte ise geleneksel cinsiyet rollerini pekiştiren ideolojik bir yeniden yorumlamanın parçası.

Bu dönüşüm, kadınlar ve erkeklerin eşit hak ve fırsatlara sahip olmasının "doğal farklarına aykırı" olduğu savını güçlendirdiği için retorikten ziyade ideolojik. Bu çerçevede "fıtrat" kavramı merkezi bir yer tutuyor. Aile, ulusal istikrarın ve manevi sürekliliğin temeli olarak sunulurken kadınların hem bakım veren hem de ahlakın koruyucuları olarak konumlandırıldığı bir alan haline geliyor. Böylece kadınların geleneksel rollerle sınırlandırılması yalnızca normalleştirilmekle kalmıyor; annelik, fedakarlık ve ev içi sorumluluklar kadınların "doğal ve ilahi görevleri" olarak çerçeveleniyor.

Bu bağlamda aile danışma merkezleri, erken evlilik ve doğum teşvikleri ya da kadınlara yönelik esnek çalışma modelleri, kadınları güçlendirme araçları olarak değil; kadın emeğini onların "doğal" aile içi rolleriyle uyumlu hale getirmeye dönük politikalar olarak sunuluyor. Neoliberal popülist patriyarka olarak adlandırıla-

¹⁰ See: Kováts, E., & Pöim, M. (Eds.). (2015). *Gender as symbolic glue: The position and role of conservative and far-right parties in the anti-gender mobilisations in Europe*. Foundation for European Progressive Studies & Friedrich-Ebert-Stiftung. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/buda-pest/11382.pdf>

bilecek bu politikalar kadınlara ancak belirli cinsiyet rollerini yerine getirdikleri sürece sınırlı bir güç alanı tanırken, toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirebilecek yapıları ise sistematik olarak zayıflatıyor.

AKP, muhafazakar fikirleri yeniden çerçeveleyerek onları ilerici bir dille sunma stratejisini sıklıkla kullanıyor. Örneğin “kadını korumak” baskın bir söylemken patriyarkal normların ya da kadına yönelik şiddetin yapısal nedenlerinin sorgulanmasına neredeyse hiç yer verilmiyor. Bu da şiddetin bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği meselesi olmaktan çıkarılıp aile birliğini bozan bir “sapma” ya da bireysel bir sorun gibi ele alınarak depolitize edilmesine neden oluyor.

Bu söylemsel strateji, feminist hareketi damgalayan ve LGBTİ+ haklarını, bedensel özerklik taleplerini ya da laik eğitimi “ahlaki ve ulusal değerlere tehdit” olarak sunan daha geniş bir ahlakçı söylemle destekleniyor. Cumhurbaşkanı’nın konuşmalarında ya da kamuoyu tartışmalarında feminist talepler sıklıkla “Batı’nın çürümüşlüğü” ya da “yabancı güçler” ile ilişkilendiriliyor. Bu da toplumsal cinsiyet eşitliği meşruyetinin sorgulandığı ve feministlerin ahlaken sorunlu ya da “ülkesine yabancı” gruplar olarak temsil edildiği bir ortam yaratıyor.

AKP, hem ahlakın hem de modernleşmenin “tek meşru koruyucusu” olduğunu iddia ederek alternatif toplumsal cinsiyet söylemlerinin alanını daraltıyor. Kadınların siyasette, eğitimde ya da iş dünyasında görünürlüğü, ancak partinin belirlediği muhafazakar sınırları ihlal etmedikleri sürece mümkün. Bu kontrollü görünürlük parlamentodaki temsil oranında da açıkça görülebilir: AKP’nin mecliste 272 milletvekilinden 51’i kadın (%18,75) olmasına rağmen kadınlar sayısal ve siyasal açıdan hala marjinal konumda. 2023 kabinesindeki tek kadın bakan, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Özdemir Göktaş. 68 bakan yardımcısından ise sadece 5’i kadın. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kadın temsili tarihsel bir düzey olan yüzde 20,1’e ulaşmış durumda. CHP %20,14, DEM Parti ise % 48,21 ile AKP’den yüksek temsil oranlarına sahip. Bu oranların yanı sıra AKP’li kadınların konumları büyük ölçüde

partinin muhafazakar toplumsal cinsiyet çerçevesine uyumlu rollerle sınırlı. AKP’li kadınların bu kontrollü görünürlüğü, İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası metinlerle güvence altına alınmış kurumsal mekanizmaların ve hukuki güvencelerin aşındırılmasını perdeleyen sembolik bir kapsayıcılık işlevi görüyor.

Bu kontrollü görünürlük, AKP içindeki öne çıkan kadınların nasıl sınırlı bir siyasi alanda hareket ettiğine bakıldığında açıkça görülüyor. Eski Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık ya da AKP Grup Başkanvekili Özlem Zengin gibi üst düzey isimler bile, 6284 sayılı Kanun’u savunduklarında kendi partilerinden sert bir tepkiyle karşılaştı. Bu savunu, AKP’nin koalisyon ortağı Yeniden Refah Partisi’nin değişiklik taleplerine rağmen yapılmıştı. Özlem Zengin, yasa değişikliğine karşı çıktığı için örgütlü tehditler ve ağır sözlü saldırılar aldığını, bu süreçte kendini “yalnız ve yorgun” hissettiğini açıkça ifade etti¹¹. Benzer şekilde, Derya Yanık’ın 6284’ün kadınların hakları açısından bir “kırmızı çizgi” olduğunu söylemesi de parti içindeki erkek milletvekillerinden tepki görmesine neden oldu; birlik ve bütünlüğe zarar vermekle suçlandı. Bu örnekler, AKP içinde en görünür ve güçlü pozisyonlarda yer alan kadınların bile ciddi baskılarla karşılaştığını, parti genelinde kadınların siyasal katılımını sınırlayan yapısal ve ideolojik engellerin onları da kuşattığını açıkça gösteriyor..

Özetle, AKP’nin izlediği stratejiler toplumsal cinsiyet siyasetinden bir geri çekilme değil, daha ziyade bu alanı yeniden inşa etme çabası. Dini ahlak, milliyetçilik ve kontrollü modernleşmeyi harmanlayan bir yaklaşımla yalnızca eşitsiz değil aynı zamanda feministlere karşı giderek daha düşmanca bir toplumsal cinsiyet rejimini kuruyor.

AKP’nin Türkiye’deki LGBTİ+ politikası da bu muhafazakar ve aile merkezli çizgisiyle uyumlu. Cinsiyet ve cinsel yönelim çeşitliliğine hak temelli bir yaklaşım geliştirmek yerine, LGBTİ+’ları ayrımcılık ve şiddetten korunması gereken yurttaşlar olarak değil, kontrol edilmesi veya ortadan kaldırılması gereken bir “toplumsal tehdit” olarak kodlayan bir politika yürütülüyor.

11 Bianet (2023). AKP’li Özlem Zengin: Hedef haline getirildim. <https://bianet.org/haber/akp-li-ozlem-zengin-hedef-haline-getirildim-275903>

2023 seçim beyannamesinde LGBTİ+ ifadesinin hiç geçmemesi bilinçli bir görmezden gelmeye işaret ediyor. Buna karşın Cumhurbaşkanı ve AKP Genel Başkanı Erdoğan mitinglerinde pek çok kez LGBTİ+'ları hedef aldı. Örneğin İzmir'deki bir seçim konuşmasında "Bu milletin aile kurumu sağlamdır, Bu millettten LGBT'ci çıkmaz." diyerek LGBTİ+ kimlikleri hem "geleneksel aileye" hem de topluma yönelik bir tehdit olarak hedef gösterdi¹².

Bu tür söylemler yalnızca LGBTİ+'ları hedef haline getirmiyor aynı zamanda en genelinde toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesini zayıflatıyor. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararında da aynı strateji söz konusuydu: LGBTİ+ hakları milli değerleri ve toplumsal bütünlüğü tehdit eden bir unsur olarak sunuldu. LGBTİ+ görünürlüğünün bu biçimde "propaganda" ya da "eşcinselliği özendirme" şeklinde damgalanması LGBTİ+'ların korku içinde yaşamasına ve kimliklerini daha fazla gizlemeye yönelmesine yol açıyor.

Ayrıca Türkiye'de devlet, 2015'ten bu yana İstanbul ve Ankara dahil birçok şehirde Onur Yürüyüşlerini ve benzeri etkinlikleri "kamu güvenliği" gerekçesiyle yasaklıyor. Fiiliyatta bu yasaklar, LGBTİ+'ların kamusal alanda varlığını susturan ve kriminalize eden bir mekanizmaya dönüşüyor. LGBTİ+ örgütleri ve aktivistler giderek artan baskı, hukuki taciz ve damgalamayla karşı karşıya kalıyor ve bu da sivil toplumda yer alma imkanlarını ciddi biçimde sınırılıyor¹³.

Türkiye'de LGBTİ+'lara yönelik sistematik ayrımcılık; istihdam, sağlık ve eğitim gibi temel alanlara erişimlerini de doğrudan etkiliyor. LGBTİ+'ların haklarını koruyan kapsamlı bir hukuk düzeni olmadığı gibi, onlara yönelik nefret söylemine karşı yasal koruma da bulunmuyor. Hukuki tanınmadan mahrum bırakılmaları ise kurumsal ihmal, şiddet ve ayrımcılığa maruz kalma risklerini artırıyor. Özetle AKP, LGBTİ+ meselesini yok saymakla yetinmeyip aktif şekilde düşmanca bir tutum benimsiyor. LGBTİ+ varoluşu toplumsal düzeni ve ulusal ahlakı tehdit eden bir unsur gibi

sunarak hem ayrımcılığı normalleştiriyor hem de kamuoyu nezdinde düşmanlık üretiyor.

AKP'nin LGBTİ+ ve cinsiyet eşitliği karşıtı hattı yalnızca devlet politikalarını belirlemekle kalmayıp muhalefet partilerinin stratejilerini de doğrudan etkiliyor. Özellikle merkez-sol ve sol partiler, AKP'nin gerici çizgisine karşı daha eşitlikçi politikalar benimsemeye ve kampanyalarında toplumsal cinsiyetle ilgili vaatleri öne çıkarmaya yöneliyor. Ancak bu yaklaşım tüm siyasal yelpazeye eşit biçimde yayılmış değil.

¹² BBC Türkçe. (2023). Erdoğan: Bu milletin aile kurumu sağlamdır, bu millettten LGBT'ci çıkmaz <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd1rylgypz2o>

¹³ Teyit. (2023, May 5). 2023 Seçimlerinin Çelişkili Tartışması: Millet İttifakı ve Teyit LGBTİ+'lar. <https://teyit.org/dosya/2023-secimlerinin-celis-kili-tartismasi-millet-ittifaki-ve-lgbtilar>

Türkiye’de Kadınlar ve Sağ Popülist Partiler

Tarihsel olarak toplumsal ve yapısal engeller nedeniyle kadınların siyasete katılımı oldukça sınırlı. Temsilde kısmi ilerlemeler olsa da özellikle karar alma pozisyonlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliği devam ediyor. AKP’nin kadın örgütlenmesi olan Kadın Kolları ise partinin en aktif yapılanmalarından biri olarak tabanda destek oluşturma ve bu desteği sürdürme açısından kritik bir rol oynuyor. Erdoğan’ın Kadın Kolları’nı “ülkenin her hanesine ulaşmamızı sağlayan örgütünün lokomotifi¹⁴” olarak tanımlaması, bu yapının hem sembolik hem işlevsel önemini ortaya koyuyor. Kadın Kolları’nın ev ziyaretleri üzerinden yürüttüğü taban örgütlenmesi, özellikle düşük gelirli kesimlerle organik bağlar kurmalarını sağlıyor. Erdoğan’ın partinin lokomotifi tanımlaması bu nedenle. Ancak bu merkezi konum, siyasetin karar verici alanlarında etkili olduklarına anlamına gelmiyor. Çünkü erkek siyasetçiler eşik beççiliği yapıyor ve böylelikle parti siyaseti büyük ölçüde kadınlara kapalı kalıyor. Bu kadınlar, parti ideolijisinin kadınları anne ve bakım veren konumuna indirgeyen muhafazakar toplumsal cinsiyet anlayışını sürdürüyorlar. Kadın Kolları, birçok kadın için hem evden çıkma hem de kamusal alanda bulunma fırsatını “meşru” kıldığı için buna imkan veren Erdoğan onlar için kült bir lider figürü haline geliyor.¹⁵

Parti hiyerarşisi açısından bakıldığında, AKP’de bazı kadınlar başkan yardımcılığı veya milletvekilliği gibi görünür pozisyonlara sahip olsa da etkileri çoğunlukla “hafif” politika alan-

larıyla yani aile, eğitim ve sosyal hizmetlerle sınırlı kalıyor. Bu da AKP’nin kadınları esasen anne ve bakım veren rollerinde konumlandırın ideolojik çerçevesiyle uyumlu. Parti içi dinamikler, kadınların mobilizasyonunun tepeden inme bir stratejiyle yürütüldüğünü, kararların merkezde alındığını ve kadınların özellikle muhafazakar veya yoksul bölgelerde seçim dönemlerinde oy toplama aracı olarak görüldüğünü gösteriyor.

AKP gibi sağ popülist partilerde kadınların görünür olması, dönüştürücü bir güç elde ettikleri anlamına gelmiyor. Aksine, bu görünürlük çoğu zaman patriyarkal söylemleri yeniden üretme işlevi görüyor. Kadınlar sahada aktif, örgütleyici ve diğer kadınlar üzerinde etkili olsalar da politika yapım süreçlerine yön verme ya da erkek egemen parti yapısına itiraz etme güçleri son derece sınırlı. AKP’nin geniş kadın desteğinin ardında ise himayecilik, topluluk aidiyeti, ideolojik yakınlık ve pratik beklentilerin bir arada işlediği bir denklem var¹⁶. Parti, birçok muhafazakar kadın için kimliklerinin temsil edildiği ve ahlaki örtüşme yaşadıkları bir alan sunuyor. Düşük ekonomik gruplara mensup kadınlar arasında AKP’nin popülerliği ise belediye hizmetleri ve sosyal yardım programlarıyla daha da pekişiyor.

Özellikle kırsal ve muhafazakar bölgelerde kadınların önemli bir kısmının eğitim düzeyinin artmasına ve kentleşmeye rağmen kadınlar halen AKP’yi destekliyor. Buna karşılık genç ve kentli kadınların partiye mesafesi giderek artıyor. Son seçim verileri, AKP’nin genel olarak yüksek

¹⁴ Daily Sabah, “Turkey’s AK Party reshuffles cadres with eye on future”, 23 February 2025, <https://www.dailysabah.com/politics/turkiyes-ak-party-reshuffles-cadres-with-eye-on-future/>

¹⁵ Süslü, D., & Halifeoğlu, M. (2022). *Quo Vadis: AKP’de Kadın Temsili ve Kadın Kolları [Women Representation and Women’s Branches in AKP]*. Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi, 6(1), 232-262. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2578314>

¹⁶ Çavdar, G. Why Women Support Conservative Parties: The Case of Turkey, *Political Science Quarterly*, Volume 137, Issue 1, Spring 2022, Pages 43-72, <https://doi.org/10.1002/polq.13279>

bir kadın seçmen oranını korusa da, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde genç kadın desteğinin azaldığını ortaya koyuyor. Bu kuşaksal ayrışma, Türkiye siyasetinde toplumsal cinsiyet alanının gelecekte ciddi biçimde değişebileceğinin bir işareti olabilir¹⁷.

Hüda-Par ve Yeniden Refah gibi daha radikal muhafazakar veya İslamcı partilerde ise kadınların liderlik pozisyonlarında ya da kamusal görünürlüğü olan rollerde bulunma olasılığı çok daha düşük. Bu partilerin ideolojik çerçevesi daha katı bir toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı çizgiye ve patriyarkal yapıya dayanıyor. Hüda-Par'ın LGBTI+'lara yönelik sistematik saldırıları ve İstanbul Sözleşmesi karşıtı lobi faaliyetleri bunun açık bir göstergesi. Bu partiler kadınları tabanda harekete geçirse bile onları bağımsız siyasal aktörler olarak değil, cinsiyet ayrımcılığı ve erkek egemenliği etrafında şekillenen bir siyasal kimliğin parçası olarak konumlandırıyor.

Türkiye'de sağ popülist partilerde kadınlar aktif biçimde yer alsalar da bu katılımın siyasal özneliğe dönüşümü parti ideolojileri ve hiyerarşik yapılar tarafından sınırlandırılıyor. Bu partilerde kadınların varlığı eşitlikçi ya da kadın yanlısı bir dönüşüm arzusundan ziyade maddi ihtiyaçlar, toplumsal baskılar ve kişisel inanç sistemlerinin birleşiminden besleniyor. Yine de kadın seçmenler arasındaki kuşaksal ayrışmanın derinleşmesi, önümüzdeki dönemde siyasal değişim için yeni imkanlar yaratabilir.

Kadınların AKP'ye verdiği desteği ideolojik yakınlıktan çok hayatta kalma stratejileri ve pratik gerekçelerle ilişkilendirerek açıklayan görüşler mevcut. Özellikle muhafazakar ya da düşük gelirli kadınlar için AKP, politik pasiflik ya da manipülasyonun sonucu olarak değil, belirsizlik dönemlerinde süreklilik, sosyal destek ve maddi güvence sağlayan bir yapı olarak anlam kazanıyor.

AKP Kadın Kolları'nın stratejik biçimde büyümesi, partinin kadınları seferber etme başarısının temel unsurlarından biri. Seçmene ulaşma, taban örgütlenmesi ve hanelerle sürekli temas kurma açısından kritik bir işlev gören bu

yapılar, kadınları yalnızca sembolik olarak değil, ahlaki değerler, dini aidiyet ve sosyal destek ağları üzerinden partinin örgütsel yapısına aktif biçimde dahil etmekte. Özellikle ekonomik ya da toplumsal olarak kırılan konumdaki birçok kadın için partiye destek vermek ya da parti faaliyetlerine katılmak, görünürlük kazanmanın, sosyal sermaye üretmenin ve kimi durumlarda geçim imkanı yaratmanın bir yolu haline geliyor.

Kadınların AKP'ye desteği, parti yapısı içinde onaylanan ve ödüllendirilen muhafazakar toplumsal cinsiyet normlarının bir yansıması olarak da okunabilir. AKP'nin ideolojik çerçevesiyle uyumlu biçimde kadınlar çoğunlukla annelik, aile merkezli politikalar ve topluluk hizmeti gibi rollerde seferber ediliyor. Ancak bu uyumu pasif bir kabulleniş olarak yorumlamak doğru olmaz. Birçok kadın bu roller içinde kendi dayanışma, direniş ve etki alanlarını müzakere ederek kuruyor.

Kadınların AKP'ye desteği çatışmasız da değil. Özellikle genç, kentli ve daha eğitilmiş kadınlar arasında, partinin toplumsal cinsiyet eşitliğine dair tutumu, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı ve artan kurumsal şiddet karşısında memnuniyetsizlik belirginleşiyor. Bu kırılmalar, kadınların AKP'ye verdiği desteğin homojen olmadığını ve bir zamanlar istikrar güvencesi olarak görülen partinin değişen siyasal koşullarla birlikte artık aynı şekilde algılanmadığını gösteriyor.

Sonuç olarak, kadınların AKP'ye yönelişini yalnızca ideolojik uyumla açıklamak mümkün değil. Patriyarkal ama maddi olarak "karşılık veren" bir parti yapısında bu yönelimi, siyasal fırsatların, stratejik hareket alanlarının ve sosyo-ekonomik ihtiyaçların iç içe geçtiği karmaşık bir süreç olarak okumak.

¹⁷ Metropoll Araştırma, "Türkiye'de Seçmen Yapısı," 2025 <https://www.metropoll.com.tr/upload/content/files/1921-turkiye%E2%80%99de-secmen-yapisi.pdf>

2023 Seçimlerinde Muhalefetin Sınırlı Toplumsal Cinsiyet Siyaseti

2023 seçimlerinde ana muhalefet partisi CHP, Kemal Kılıçdaroğlu'nun liderliğinde görece daha ilerici bir toplumsal cinsiyet eşitliği programı benimsedi. Kılıçdaroğlu¹⁸, Kadın ve Aile Bakanlığı kurulacağını, kamuda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulanacağını ve Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'ne geri döneceğini vaat etti. Siyasal temsilde ve iş yaşamında eşitliği güçlendirmeye dönük yasal düzenleme sözleşleriyle birlikte parti programında, şiddete maruz kalan kadınlar için önleyici ve koruyucu mekanizmaların önemini özellikle vurguladı.

2023 seçimlerine HDP (bugünkü DEM Parti), Yeşil Sol Parti çatısı altında girdi ve o dönemde toplumsal cinsiyet eşitliği açısından en kapsamlı programlardan birini sundu¹⁹. Yapısal mekanizmalarla, toplumsal cinsiyet eşitliğini temel bir ilke olarak benimsemekte. Parti ayrıca kadınlara özel bir seçim bildirgesi yayımlayarak kapsayıcı eğitim politikaları, kadınların ekonomik özerkliğinin desteklenmesi ve erkek şiddetiyle mücadele gibi başlıkları öne çıkardı. Fakat parti programında güçlü bir LGBTİ+ hakları politikası yer almadı.

Türkiye İşçi Partisi (TİP) seçim programında da eşitlikçi bir perspektifle kadınların siyasal ve ekonomik yaşama katılımını, patriyarkal sistemlerle mücadeleyi ve kadın ile çocuk haklarının korunmasını temel başlıklar olarak öne çıkardı²⁰. LGBTİ+'lar özelinde ise ayrımcılığı kabul

edip eşit hakları savunan fakat bu konuda somut ve kapsamlı politika önerileri getirmekten ziyade genel bir çerçevede ele alan bir program söz konusu.

Öte yandan 2023 seçimlerinde Hüda-Par ve Yeniden Refah Partisi gibi iki İslamcı ve aşırı sağ parti, genişleyen sağ blok içinde önemli aktörlere dönüştü. Yeniden Refah Partisi, YSK'ya sunulan son dakika protokolüyle Cumhuriyet İttifakı'na katıldı. Hüda-Par ise Erdoğan'ı desteklediğini ilan ederek milletvekili adaylarını AKP listelerinden gösterdi²¹.

Kürt-İslamcı Hüda-Par, toplumsal cinsiyet karşıtı aşırı ideolojileri istikrarlı bir şekilde savunuyor. Toplumsal cinsiyet eşitliğini reddederek, kökleri dini ve gelenekçi değerlere dayanan "toplumsal cinsiyet adaleti" kavramını öne çıkarıyor. İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmeyi aktif biçimde destekleyen Hüda-Par, kamusal söylemde LGBTİ+'ları "toplumsal düzeni ve aileyi tehdit eden unsurlar" olarak hedef alıyor. Parti programı da "geleneksel cinsiyet rollerinin" ve "doğal ailenin" korunmasına yapılan açık vurgularla bu çizgiyi pekiştiriyor²².

Benzer biçimde Yeniden Refah Partisi de toplumsal cinsiyet ve LGBTİ+ karşıtı söylemleri sistemati olarak yeniden üretiyor. LGBTİ+ varoluşunu "anormal ve ahlaksız" ilan ediyor, İstanbul Sözleşmesi'ne karşı çıkıyor ve toplumsal cinsiyet eşitliğini "Batı'nın dayatması" olarak tanım-

18 EŞİK. (2023). *Kılıçdaroğlu vs Erdoğan: Kadınlar İçin Seçim Vaatleri*. <https://esitlikadaletkadin.org/kilicdaroglu-vs-erdogan-kadinlar-icin-secim-vaatleri/>

19 DEM Parti. (2023). *Kadın Seçim Bildirgesi*. <https://www.demparti.org.tr/Images/UserFiles/Documents/Editor/Materyaller/2024-kadin-secim-bildirgesi-tr.pdf>

20 TİP. (2023). *Seçim Bildirisi: Halkın Kırmızı Çizgileri*. <https://tip.org.tr/tip-secim-bildirisi-halkin-kirmizi-cizgileri/>

21 BBC Türkçe (2023). Yeniden Refah Partisi Cumhuriyet İttifakı'na katıldı, HÜDA PAR adayları seçime AKP listelerinden girecek. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cmjzylvjk5vo>

22 Hüda-Par. (2023). *2023 Seçim Vizyon Belgesi*. <https://hudapar.org/yayin-detay/4660qva3tcdtj0vvbjr5ac2n5t-2023Se%C3%A7imVizyonBelgesi>

lıyor. Parti bildirgesi, LGBTİ+ haklarını dini ve ailevi değerlere yönelik bir saldırı olarak sunan korku siyasetine dayalı bir retorikle yazılmıştır. Bu iki partinin tutumu, AKP'yi görece "ılımlı" göstermenin ötesinde, toplumsal cinsiyet ve cinsellik tartışmalarının genel olarak daha da radikalleştirme pozisyonunu yükledi²³. Bu nedenle 2023 seçimleri, Türkiye'de muhalefet partilerinin ideolojik farklılıklarına rağmen AKP'nin gerici toplumsal cinsiyet politikalarına karşı konumlandığı oldukça parçalı bir siyasal ortamı görünür kıldı. Öte yandan HÜda-Par ve Yeniden Refah gibi İslamcı ve aşırı muhafazakar partiler, yalnızca söylemi belirlemekle kalmadı, nefret içeren toplumsal cinsiyet karşıtı dilin siyasal ana akım tarafından daha fazla benimsenmesine de zemin hazırladı.

AKP'nin kadın haklarına yönelik sürekli saldırıları, kadınların lehine politika talep etmenin bile hükümete muhalefet olarak algılandığı bir siyasal atmosfer yarattı. Bu durum muhalefeti daha ilerici bir çizgiye iterken kadın haklarına yönelik baskı ve toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı söylemin yaygınlaşması, muhalefetin bu ilerici yaklaşımını çoğu zaman "ılımlı" bir seviyede tutuyor. LGBTİ+ politikalarının neredeyse tamamen muğlak ya da suskun bırakılması, bu ılımlı çizginin, hatta ilerici kanat içindeki bir tür muhafazakarlığın, en görünür örneği. İktidarın LGBTİ+ karşıtı nefret söylemi, muhalefetin bu konuda ses çıkarmasını da fiilen engelliyor.

²³ Yeniden Refah Partisi. (2023). 2023 Genel Seçimleri Beyannamemiz. <https://yenidenrefahpartisi.org.tr/page/2023-genel-secimleri-beyannamemiz/2501>

Feminist ve diğer sosyal hareketlerin tepkisi: İstanbul Sözleşmesi örneği

Türkiye’de feminist hareket, 2000’lerin başından beri AKP’nin giderek belirginleşen muhafazakar, dini referanslı ve toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı çizgisinin farkındaydı. Kadın örgütleri, Erdoğan iktidara geldiğinden bu yana “eşitlik” söyleminden “tamamlayıcılık” söylemine geçişi sürekli eleştirerek hükümetin toplumsal cinsiyet eşitliğini reddeden tutumunu açık biçimde teşhir etti. Feministler patriyarkal normları tahkim eden yasa, politika ve söylemlere karşı örgütlenerek güçlü bir karşı-anlatı oluşturdu, yerleştirdi. Feminist hareketin yarattığı güçlü muhalefetin farkında olan Erdoğan ise zaman zaman kadın hareketini doğrudan hedef alarak itibarsızlaştırmaya, “milli değerlere aykırı” ya da “yabancı etkisi altında” göstererek kriminalize etmeye çalıştı.

Bunun karşısında feminist mücadele güçlenmeye devam etti. Özellikle genç kadınlar ve LGBTİ+ örgütlenmesiyle kurulan geniş tabanlı, kesişimsel örgütlenme, Erdoğan’ın diğer muhalefet aktörlerini bölmekte başarıyla kullandığı ayrıştırıcı söyleme karşı dayanıklılığını defalarca gösterdi. 2021’de İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararı, bu gerilimin en görünür anlarından biriydi. Feminist örgütler kararı, kadınların şiddetten uzak yaşama hakkına yönelik bir saldırı olarak görüp onlarca şehirde geniş katılımlı eylemler örgütledi. Bu eylemler tekil değildi; geniş toplumsal muhalefet ağlarıyla kurulan ortaklıklar, sürekli kamusal görünürlük ve dijital kampanyalar ile sembolik eylemler gibi yaratıcı direniş pratikleriyle karakterize oldu.

Bu süreçte HDP ve CHP gibi ana akım muhalefet partileri de İstanbul Sözleşmesi’ni açıkça savunarak çekilme kararını kınadılar, feminist hareketin bu itirazda yalnız olmadığını gösterdiler. Her iki parti de tek taraflı Cumhurbaşkanlığı kararının geri alınmasını talep etti ve iktidara geldiklerinde Sözleşme’yi yeniden yürür-

lüğe sokacaklarını açıkladı. Bu tutumlar, feminist hareketin siyasal alandaki anlattısını güçlendirmesinin yanı sıra sözleşme için geniş bir toplumsal desteğin varlığını gösterdi. Fakat otoriter bir rejim olarak sürdüren AKP muhalefetle müzakeret etmektense kendi gündemini dayatarak toplumsal taleplere kayıtsız kaldı. İstanbul Sözleşmesi etrafındaki mücadele, kadın haklarının Türkiye’de nasıl güçlü bir mobilizasyon yaratabildiğini ve siyasi partileri feminist talepler karşısında pozisyon almaya zorladığını gösteren önemli bir örnek oluşturdu. Fakat bu çaba sözleşmeden çekilmeye engel olamadı ve sözleşmeyi destekleyen muhalefet partileri bile bu ilkeleri kendi parti içi gündemlerine ve siyasal pratiklerine kalıcı biçimde yerleştirmekte yetersiz kaldı. Bu da kadınların siyasal aktörlüğünün bu partilerde bile sınırlı olduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor.

Sonuç

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2025'i "Aile Yılı" ilan etmesi ve AKP'nin eylem planı, her ne kadar aileyi güçlendirme çabası olarak sunulsa da, özünde toplumsal cinsiyet eşitliğini reddeden bir duruşa tekabül ediyor ve LGBTİ+'lara yönelik açık bir hedef gösterme niteliği taşıyor. İçinde bulunduğumuz ekonomik kriz, kemer sıkma politikaları, yüksek enflasyon ve geçim düzeyinin altında kalan asgari ücret koşullarında ailelerin zorlandığı açık. Ancak AKP bu sorunlara ekonomik ya da sosyal çözümler üretmek yerine ailedeki "çözülmenin" müsebbibi olarak "sapkın ideolojiler" olarak işaret ettiği kesimleri gösteriyor. Bu bağlamda "aile", soyut bir düşmanı günah keçisi ilan ederek muhafazakar güçleri bir arada tutan ideolojik bir tutkal işlevi görüyor. Nefretin yönü böylelikle LGBTİ+'lara çevriliyor. Bu söylem geleneksel cinsiyet rollerini korumayı ve bakım emeğini kadınların üzerine yıkmayı hedeflemesine rağmen sanki kadınların toplumdaki konumuyla ilgisizmiş gibi davranarak bu politikaların toplumsal cinsiyet boyutunu görünmez kılıyor.

Türkiye'de feminist hareket, sağ popülizme karşı kalıcı ve tabandan gelen bir direniş hattı örerak muhalefet partilerinin zaman zaman yararlandığı bir mücadele repertuarı oluşturdu. Bu repertuvarda kadına yönelik şiddet gibi somut meseleler etrafında geniş koalisyonlar kurmak, deneyim ve tanıklıkları öne çıkararak politika tartışmalarını somut bir zemine oturtmak, uluslararası sözleşmeleri ve hak söylemini siyasal baskı aracı olarak kullanmak ve gerektiğinde siyasal aktörlerle temas kurarken bağımsız, partiler üstü feminist bir dili korumak öne çıkan stratejiler arasında.

Erdoğan feminist hareketi geçmişte doğrudan hedef almış olsa da, hareketi itibarsızlaştırma girişimlerinde büyük ölçüde başarısız oldu. Çünkü feminist talepler Türkiye'deki kadınların büyük kısmı için meşru ve hayatlarıyla doğrudan ilişkili talepler. Feminist hareketin kapsayıcı, birleştirici dili bu direncin en önemli kaynaklarından biri. Bununla birlikte, siyasal alanda "aile" vurgusunun giderek güçlenmesi ve bu konu etrafında yaratılan yapay aciliyet, feminist talepleri gölgeleyen söylemsel bir stratejiye dönüşüyor. Feministler toplumsal cinsiyet eşitliği karşıtı politikalar ile "güçlü aile" söylemi arasındaki bağlantıyı sürekli görünür kılsalar da iktidar bu ikiliği tartışmayı saptırmak için kullanıyor. Özellikle muhalefet partileri, bu söyleme karşı etkin bir karşı-strateji geliştirmekte zorlanıyor. Bu söylem kırmanın yolu ise aileci politikaların yarattığı sorunları gerçek eşitsizlikler ve yaşam koşulları üzerinden somut sosyal politika önerilerine dönüştürmekten geçiyor.

AKP'nin "aile" vurgusunu bu kadar güçlendirmesinin bir diğer nedeni de genç kuşakların değişen beklentileri. KONDA'nın²⁴ gençlik araştırmasına göre gençlerde evlilik yaşı yükseliyor ve daha fazla genç kendini "muhafazakar" yerine "modern" olarak tanımlıyor. "Bir kadın çalışmak için kocasından izin almalıdır" diyenlerin oranı son on yılda yüzde 57'den yüzde 22'ye düşerken, "çocuğum farklı bir cinsel yönelime sahip olabilir" diyenlerin oranı ise yüzde 11'den yüzde 21'e yükselmiş durumda.

Geleneksel olarak düşük gelirli gruplar etrafında örgütlenen ve taban mobilizasyonunda kadınları merkezde konumlandıran AKP, ekono-

²⁴ KONDA Araştırma (2025). *Türkiye'de 100 Genç Olsaydı* [Veri görselleştirme raporu]. <https://interaktif.konda.com.tr/rapor/turkiyede-100-genc-olsaydi/78>

mik krizin yarattığı sorunlarla baş etmek için “aileyi koruma” söylemine yaslanıyor. Ancak bu söylemin ne kadar etkili olacağı belirsiz. Bu dil, kuşkusuz AKP’li kadın seçmenlerde halen karşılık bulabilir ve en azından sembolik düzeyde Erdoğan’a olan sadakati pekiştirebilir. Öte yandan genç kuşaklarda tablonun farklı seyretmesi ise oldukça muhtemel. Sonuçta asıl ayırım, muhalefetin neoliberal politikaların yarattığı toplumsal tahribata gerçekçi yanıtlar üretme ve kadınların özneliğini ve siyasal katılımını somut biçimde güçlendirme kapasitesine bağlı olacak.

Yazar

Selime Büyükgöze İstanbul Topkapı Üniversitesi Yeni Medya ve İletişim Bölümü'nde Yardımcı Doçent olarak görev yapmaktadır. 2011 yılından bu yana Mor Çatı'da gönüllü olarak çalışmakta ve erkek şiddetine karşı politika geliştirme süreçlerinde yer almaktadır, ayrıca çeşitli ulusal ve uluslararası raporlama süreçlerinin, iletişim kampanyalarının ve yayın çalışmalarının koordinasyonunu yürütmektedir. Feminist hareketin aktif bir katılımcısı olup aynı zamanda Çatlak Zemin ekibi ve Aralık Feminist Kolektifi üyesidir.

Triumph der Frauen? Das weibliche Antlitz des Rechtspopulismus und -extremismus in ausgewählten Ländern araştırma serisini internette şu adreste bulabilirsiniz:

➤ <https://www.fes.de/themenportal-gender-jugend/gender/triump-der-frauen-ii>

Şimdiye kadar yayınlananlar:

- › 01 *Antifeminismus in Deutschland in Zeiten der Corona-Pandemie* (2020)
- › 02 *Fallstudie Vereinigtes Königreich und der Brexit* (2020)
- › 03 *Fallstudie Vereinigte Staaten von Amerika* (2020)
- › 04 *Fallstudie Österreich* (2020)
- › 05 *Synopse der sechs Länderstudien in Band I „Triumph der Frauen?“* (2021)
- › 06 *Fallstudie Italien* (2021)
- › 07 *Fallstudie Brasilien* (2021)
- › 08 *Rechtsextreme Spitzenpolitikerinnen in Italien, Frankreich und Deutschland* (2025)
- › 09 *Zum „Schutz“ der Nation? Frauen, Genderpolitik und Mobilisierung in der Partei „Einiges Russland“* (2026)
- › 10 *Wandel der Geschlechterordnung: AKP, Rechtspopulismus und politische Teilhabe von Frauen in der Türkei* (2026)

Triumph der Frauen? The Female Face of the Far Right in Europe (2018) başlıklı derleme kitabı Almanca ve İngilizce olarak şu internet adresinde bulabilirsiniz:

➤ <https://www.fes.de/lmk/3yh>

Kadınların kazanımı (mı?) 10

Selime Büyükgöze'nin çalışması, Türkiye'de toplumsal cinsiyet rejiminin iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tarafından nasıl dönüştürüldüğünü ortaya koymaktadır: Başlangıçtaki eşitlik politikalarına yönelik reform vaatlerinden, "aile"yi ahlaki merkez ve siyasal ölçüt olarak konumlandıran dini-muhafazakar bir düzene doğru kayma söz konusudur. Bu çerçevede kadın politikası sistematik biçimde koruma ve bakım odaklı bir gündem olarak sunulmaktadır. Ancak bu yaklaşım çoğu zaman toplumsal rollerin yeniden gelenekselleştirilmesi ve kadın haklarının geri plana itilmesiyle birlikte ilerlemektedir. Anti-gender ve anti-LGBTIQ söylemleri ise toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmek ve eleştiriyi gayrimeşru göstermek için bir tür bağlayıcı araç işlevi görmektedir. Çalışmada ayrıca bu politikaların muhalefet partileri tarafından nasıl karşılandığı ve hangi alternatif yaklaşımların geliştirildiği de tartışılmaktadır. Bununla birlikte araştırma şu noktayı da açık biçimde ortaya koymaktadır: Devlet söyleminin daraldığı yerlerde bile feminist mobilizasyon, protesto hareketleri ve sivil toplum ağları önemli bir karşı güç olmaya devam etmektedir—görünür, mücadeleci ve dirençli bir biçimde.

2018 yılından bu yana, FES'in "Triumph der Frauen?" serisi, kadınların sağcı hareketlerin yükselişini nasıl şekillendirdiğini – hem seçmen hem de aktör olarak – inceliyor. Ülkeye özgü vaka çalışmaları, kadınları siyasi olarak bağlayan unsurları analiz ediyor.

Odak noktası, sağ partilerin cinsiyet politikası stratejileri, hükümette veya muhalefetteki konumları, antifeminist ideolojiler ve kadın liderlerin etkisidir.

Konuyla ilgili daha fazla bilgiyi burada bulabilirsiniz:

➔ fes.de